

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
АРХИТЕКТОНСКО-ГРАЂЕВИНСКО-ГЕОДЕТСКИ ФАКУЛТЕТ



АРХИТЕКТОНСКО-ГРАЂЕВИНСКО-ГЕОДЕТСКИ
ФАКУЛТЕТ
БАЊОЈ ЛУЦИ

Број: 1001
Датум: 11.09.14.

ИЗВЈЕШТАЈ

о оцјени урађене докторске тезе

кандидаткиње мр Дијане Симоновић

“Истраживање могућности обнове и унапређења идентитета Бањалуке
као пејзажног града путем урбанистичке регулације”

ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

На основу члана 149. Закона о високом образовању („Службени Гласник Републике Српске“ бр. 73/10, 104/11, 84/12 и 108/13) и члана 54. Статута Универзитета у Бањој Луци, Наставно–научно вијеће Архитектонско-грађевинско-геодетског факултета на сједници одржаној дана 11.07.2014. године, донијело је одлуку број: 14/3. 790/14 о именовану Комисије за оцјену и одбрану докторске тезе кандидата мр **Дијане Симоновић**, дипл. инж. архитектуре за израду докторске тезе под насловом: “Истраживање могућности обнове и унапређења идентитета Бањалуке као пејзажног града путем урбанистичке регулације”, у саставу:

1. др **Миодраг Ралевић**, редовни професор, ужа научна област *Урбанизам и просторно планирање*, Архитектонски факултет Универзитета у Београду, ментор и члан;
2. др **Александра Ђукић**, ванредни професор, ужа научна област *Урбанизам и просторно планирање*, Архитектонски факултет Универзитета у Београду, члан;
3. др **Бранкица Милојевић**, доцент, ужа научна област *Урбанизам и планирање простора*, Архитектонски –грађевинско-геодетски факултет Универзитета у Бањој Луци, председник;
4. др **Миленко Станковић**, редовни професор, ужа научна област *Архитектонско пројектовање*, Архитектонско-грађевинско-геодетски факултет Универзитета у Бањој Луци, члан;
5. др **Љиљана Дошеновић**, доцент, уже научне области *Урбано шумарство*, Шумарски факултет Универзитета у Бањој Луци и *Хортикултура*, Пољопривредни факултет Универзитета у Бањој Луци, члан.

Сагласно Одлуци о форми и садржини пријаве теме за израду докторске тезе (Сенат Универзитета у Бањој Луци, број: 05-276-XLIII-17/11, од 27.01.2011. године), извештаја о оцјени подобности теме и кандидата за израду докторске тезе и извештаја о оцјени урађене докторске тезе, Комисија подноси Наставно-научном већу Архитектонско-грађевинско-геодетског факултета Универзитета у Бањој Луци следећи извештај:

1. УВОДНИ ДИО ОЦЈЕНЕ ДОКТОРСКЕ ТЕЗЕ

Докторска теза кандидата мр Дијане Симоновић под називом: **“Истраживање могућности обнове и унапређења идентитета Бањалуке као пејзажног града путем урбанистичке регулације”** има 393 странице, од чега 320 страница основног текста, а 73 странице су прилози са 52 слике, 4 табеле и изворима и литературом о проблему и предмету истраживања са 207 библиографских и архивских јединица. Рад садржи следећа поглавља:

УВОДНО РАЗМАТРАЊЕ

- Увод у тему истраживања
- Одређивање циља истраживања и постављање задатка
- Стање истраживања
- Програм истраживања
- Полазне хипотезе истраживања
- Научне методе истраживања
- Допринос истраживања

ПРИКАЗ И РАЗМАТРАЊЕ РЕЗУЛТАТА

I ДЕО - КОНЦЕПТ ГРАДА ПЕЈЗАЖА У УРЕЂЕЊУ И ПЛАНИРАЊУ БАЊАЛУКЕ:

ПРИКАЗ И АНАЛИЗА ИМПЛИКАЦИЈА НА УРБАНИ ИДЕНТИТЕТ

КОНЦЕПТУАЛНИ ОКВИР ПЕЈЗАЖНОГ ГРАДА БАЊАЛУКЕ: ПРИКАЗ И

АНАЛИЗА РЕФЕРЕНТНИХ ТЕОРИЈА И КОНЦЕПАТА

- Концепт пејзажа као методолошка платформа регулисања, планирања и обликовања урбаног пејзажа у контексту обнове и унапређења идентитета пејзажног града Бањалуке

- Референтни оквир кључних теоријских приступа и дискурса у истраживањима урбаног пејзажа и урбане форме у контексту идентитета пејзажног града

МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ВРЕДНОВАЊА КВАЛИТЕТА ОБЕЛЕЖЈА УРБАНОГ ПЕЈЗАЖА У КОНТЕКСТУ ИДЕНТИТЕТА ПЕЈЗАЖНОГ ГРАДА

- Интегрални приступ истраживању могућности обнове идентитета града путем регулације урбаног пејзажа

- Критеријуми вредновања квалитета урбаног пејзажа и урбане форме у другој половини 20. века

- Критеријуми и индикатори вредновања квалитета обележја урбаног пејзажа Бањалуке у контексту идентитета пејзажног града

ПРИКАЗ И АНАЛИЗА ИМПЛИКАЦИЈА КОНЦЕПТА ГРАДА ПЕЈЗАЖА У

УРЕЂЕЊУ И ПЛАНИРАЊУ БАЊАЛУКЕ НА ЊЕН УРБАНИ ИДЕНТИТЕТ

- Урбани идентитет и урбана перцепција

- Приказ и анализа инхерентних одлика урбаног идентитета Бањалуке

- Концепт пејзажа у уређењу и планирању Бањалуке и импликације на идентитет

II ДЕО - ПЛАНИРАЊЕ И ОБЛИКОВАЊЕ УРБАНОГ ПЕЈЗАЖА БАЊАЛУКЕ:

ПРИКАЗ И АНАЛИЗА МОДЕЛА И СТРАТЕГИЈА РЕГУЛАЦИЈЕ ОД 1880.

ГОДИНЕ ДО ДАНАС

ПРОСТОРНИ РЕД И РЕГУЛАЦИЈА

- Просторни ред на пресеку друштвеног и физичког простора

- Локално стратешко планирање и урбани дизајн

- Урбанистичка регулација као медијум увођења просторног реда

ПРИКАЗ И АНАЛИЗА МОДЕЛА И СТРАТЕГИЈА РЕГУЛАЦИЈЕ УРБАНОГ

ПЕЈЗАЖА БАЊАЛУКЕ ОД 1880. ГОДИНЕ ДО ДАНАС У КОНТЕКСТУ

ИДЕНТИТЕТА ПЕЈЗАЖНОГ ГРАДА

- Наслеђе променљивог контекста регулације урбаног пејзажа Бањалуке

- Приказ и анализа модела регулације град-пејзажа

Приказ и анализа модела регулације пејзажа модерног града
Приказ и анализа модела регулације пејзажа колективистичког града
Приказ и анализа модела регулације пејзажа савременог управљачког града
Приказ и синтеза импликација променљивог контекста регулације урбаног пејзажа Бањалуге на идентитет пејзажног града
МОГУЋНОСТИ ОБНОВЕ И УНАПРЕЂЕЊА УРБАНОГ ИДЕНТИТЕТА БАЊАЛУКЕ КАО ПЕЈЗАЖНОГ ГРАДА ПУТЕМ УРБАНИСТИЧКЕ РЕГУЛАЦИЈЕ
Разматрање утицаја модела и стратегија регулације на физички и визуелни аспект тоталног и специфичних амбијената урбаног пејзажа Бањалуге
Разматрање утицаја инструмената регулације у законима и плановима на вредносно-нормативни аспект урбаног пејзажа
Могућности креирања методолошке платформе за обнову и унапређење урбаног идентитета Бањалуге путем регулације урбаног пејзажа
Принципи регулације урбаног пејзажа у функцији очувања, обнове и унапређења урбаног идентитета
ПРЕПОРУКЕ И СМЕРНИЦЕ ЗА ОБНОВУ И УНАПРЕЂЕЊЕ ИДЕНТИТЕТА ПЕЈЗАЖНОГ ГРАДА БАЊАЛУКЕ
ЗАКЉУЧНО РАЗМАТРАЊЕ
Методолошки и практични допринос истраживања
НАПОМЕНЕ УЗ ТЕКСТ
ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА
ПРИЛОЗИ: СЛИКЕ И ТАБЕЛЕ

2. УВОД И ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ

Овај рад је резултат дугогодишњег истраживања урбанистичког развоја Бањалуге и представља наставак урбано-морфолошког истраживања развоја њеног идентитета, које је кандидаткиња започела магистарским радом и у којем је постављена теза о Бањалуци као пејзажном граду. Овим истраживањем се потврђује наведена поставка кроз успостављање корелације између пејзажа, идентитета и регулације, у контексту референтних промена историјских, политичких и друштвено-економских услова, током нормативно-регулаторног развоја Бањалуге, од 1880. године до данас. У фокусу рада стоји концепт пејзажа, посматран као парадигма и кроз модел пејзажног града, који је примењен као критеријум у вредносној анализи квалитета реализованог односа грађеног и природног у урбаном пејзажу, затим као основ за дефинисање препорука за реинтеграцију урбаног ткива Бањалуге и регенерацију урбаног пејзажа путем урбанистичке регулације као начина уређивања и усклађивања просторних односа и управљања урбаним развојем - и на крају препоручен као метод обликовања и пројектовања новог, у процесу обнове и унапређења идентитета кључних одлика урбаног идентитета Бањалуге. Основни циљ је научно испитивање могућности обнове и унапређења идентитета Бањалуге, путем урбанистичке регулације, истраживањем утицаја и ефеката, које су различити примењени модели урбанистичке регулације Бањалуге, извршили на препознате основне карактеристике идентитета пејзажног града. Остали циљеви су: одговарање на питања који су путеви, начини и методе за регенерацију изворних вредности и кључних одлика идентитета града, креирање методолошке платформе за усмеравање и подстицање процеса обнове и унапређења идентитета помоћу урбанистичке регулације, формулисање генералних принципа и поступака и предлагање препорука и смерница за обнову и унапређење идентитета Бањалуге као пејзажног града.

У контексту досадашњих проучавања урбанизма и архитектуре Бањалуге, ово је прво истраживање којим се научно испитују могућности обнове и унапређења њеног идентитета као пејзажног града, помоћу инструмената урбанистичке регулације. Осим у кандидаткињином претходном истраживању развоја урбаног идентитета

Бањалуке (Симоновић, 2006, 2010), овај проблем није био предмет посебних научних истраживања, нити је феномен идентитета града Бањалуке стављен у однос према урбанистичкој регулацији и испитиване такве сложене релације, у функцији обнове и унапређења предметног феномена. Међутим, предмет више студија и истраживања била је трансформација урбане структуре и архитектуре Бањалуке, преглед њеног урбаног развоја и принципи урбане обнове (Чворо, 2007; Дошеновић, 2009; Гузијан, 2009; Милојевић, 2010). Све текстове - било да се ради о резултатима истраживања или само путописима, повезује заједничка нит - издиференцираност кључне одлике урбаног идентитета Бањалуке - складна уклопљеност грађеног у природни пејзаж. Теоријско-искуствена полазишта овог рада чине три групе извора информација и литературе о предмету и проблему истраживања: теоријски извори и студије о предмету истраживања, примарни и секундарни извори који се односе непосредно на град Бањалуку и општи извори информација и посредно коришћена литература о ширем контексту истраживања.

А) Примарни и секундарни извори информација који се односе на предмет и проблем истраживања

Најзначајнија група примарних теоријских извора из области архитектуре и урбанизма, на које се истраживање ослања, а фокусирана су на урбанистичку регулацију, усмеравање урбаног развоја, планирање и обликовање градског пејзажа у иностраном (Ben-Joseph, 2005; Punter & Carmona, 1997; Bryson, 1995; Habraken, 1998; Lappégard, 2008; Urban Morphology Research Group; Violich, 1996; Hillier & Hanson, 1984; Dempsey, 2007; Fattahi & Kobayashi, 2009;) и домаћем оквиру (Lazarević Bajec, 2009; Пајовић, 2006; Ралевић, Пајовић, 2002; Благојевић, 2004; Milić, 1996; Krstić, 1987, 1982; Grabrijan & Najdhart, 1957; Dobrović, 1954).

Теоријски извори и студије о простору као егзистенцијалном, вишезначном и вишеслојном човековом окружењу - интердисциплинарна теоријска истраживања (архитектура и урбанизам, пејзажна архитектура, урбана географија, урбана социологија, психологија, екологија, историографија, антропологија, студије културе), кроз која се открива и разјашњава многострукост слојева и њихових међусобних односа и односа човека и простора. Основ за ово разматрање представља истраживање и поимање простора као егзистенцијалног, које се у научно-стручној литератури јавља почев од шездесетих година 20. века, у књигама Кристијана Норберг-Шулца (Christian Norberg-Schulz), Зигфрида Гидиона (Siegfried Giedion), Гордона Калена (Gordon Cullen), Кевина Линча (Kevin Lynch), Кристофера Александера (Christopher Alexander) и Константина Доксијадиса (Constantinos Doxiadis).

Важна је и група теоријских извора о кључним концептима у вези са предметом и проблемом истраживања, као што су пејзаж, културни пејзаж, урбани пејзаж и урбана форма и о сложеном феномену урбаног идентитета у спреси са друштвеним, урбанистичко-архитектонским, амбијенталним, функционалним, перцептивним, психолошким, визуелно-обликовним, естетским и другим вредностима човекове животне средине, у функцији разматрања процеса регулације и обликовања урбане форме у контексту урбане обнове града кроз процес унапређења урбаног идентитета. Уову групу извора спадају научни текстови из области урбане и културне географије и студија културе: културног пејзажа од Пасаржа и Сауера (Passarge, 1920; Sauer, 1925), преко Корнера и Вилија (Corner, 1999; Wylie, 2007) и радова из ближег окружења (Marić, Grgurević, 2007; Dumbović Bilušić, Obad Šćitaroci, 2007), до текстова о постструктуралистичком концепту пејзажа као културне праксе насталих на основу теоријских разматрања Мишела Фукоа (Michael Foucault), и блиским концептима: културе пејзажа (Cultures of Landscape) културног географа Дејвида Матлеса (David Matless, 1998) и пејзажног урбанизма Џејмса Тарнера, Кулхаса и др., у области архитектуре и урбанизма 80-тих и 90-тих година.

Као примарни теоријски извори значајни су текстови и књиге из области урбане социологије, у чијем су фокусу: читљивост културних слојева и читање града, идентитет града и културна препознатљивост (Majstorović, 1979; Delalde, 1988; Supek, 1987; Vujović, 1990, 1997; Pušić, 1995, 1997, 2001, 2004) и студије урбаног пејзажа у којима се он најпре тумачи као теоријски концепт у области архитектуре и урбанизма и урбане географије, да би се у емпиријском истраживању применио као својеврстан методолошки приступ у синтетичком сагледавању урбане форме - Калена, Рова и Котера, до домаћих теоретичара Добровића и Радовића (Kalen, 1990; Rowe, Koetter, 1988; Castex, 1989; Dobrović, 1998; Radović, 2003).

Групу секундарних теоријских извора чине текстови, студије и књиге значајне за предмет истраживања по представљању урбаног пејзажа кроз теорију о идентитету града, као што је општа теорија урбане форме Линча и Лојда (Lynch, Lloyd, 1991), затим студије урбане форме засноване на разматрању морфолошко-историјске слојевитости у оквиру дисциплине урбане морфологије, додирне многим областима које се баве градским простором. Најзначајније теоретске изворе ове групе представљају теоријски научни и стручни радови припадника италијанске школе - Мураторија (Muratori), Каниђе (Caniggia) и млађих неорационалиста са Алдом Росијем (Rossi) и Арганом (Argan); француске урбано-морфолошке школе, коју су поред архитеката и пејзажних архитеката, чинили филозофи, социолози, историчари, географи - Жан Кастекс (Jean Castex), Филип Панереј (Philippe Panerai), и Жан-Шарл Депол (Jean-Charles Depaule), на које је највише утицао Лефевр (Henri Lefebvre); и енглеска школа - теоријске студије бирмингемске Групе за урбаноморфолошка истраживања, почев од Конзенових анализа градских планова (Conzen, 1960), преко Вајтхендових и Ларкамових анализа европских студија урбане форме (Whitehand 2001; Larkham 2006), до представљања методе просторне синтаксе (Space Syntax) у студијама групе Хилијера, Хансонове и др. (Hillier, Hanson; 1983).

Секундарни теоретски извори су и они који се односе на разматрање урбане перцепције, односно повезаности урбане форме и њене културно и социјално условљене перцепције у делима Линча (1974), Лија (Lee, 1978), Бентлија и др. (Bentley, 1982), Лазаревић-Бајец (1987) и Вајолиша (Francis Violich, 1994); као и они који се заснивају на структуралистичком приступу урбаној морфологији и урбаној перцепцији Александера и др. (Alexander, 1977, 1987), Доксијадиса (Doksiadis, 1974). Не мање су важни теоријски извори - научно-стручни радови Димитровске-Ендрјус (Dimitrovska-Andrews, 1994), Урхана и Бобића (Urhahn, Bobić, 1994) и Бобића (2004), као и научно-стручни рад Милића (Milić, 1996). Наравно и теоријски радови Леона и Роба Кријера, (Krier, 1987, 1998), Елизабете Плелер-Циберк и Андреаса Дуанија (Plater-Zyberk, Duany; 1998, 2001), који су пратили праксу неотрадиционалног урбанизма последње две деценије 20. века, у Сједињеним Америчким Државама и Великој Британији - изградњу нових насеља и градова у природном окружењу, засноване на унапред утврђеним принципима и правилима, које су дефинисали у оквиру јединствених урбанистичких кодекса, правилника, приручника и прописа.

Теорија и пракса неотрадиционалиста је важна за емпиријско истраживање, јер се ради о научном испитивању могућности, оправданости и вредности укључивања истраживањем утврђених принципа и препорука за регулацију и обликовање урбане форме у методолошки оквир планирања и процеса урбане обнове града Бањалуге, у функцији унапређења урбаног идентитета, те би преко генерализације квалитативних принципа и препорука, омогућила примену предложеног методолошког оквира у процесима планирања и у процесу обликовања и креирања специфичних и препознатљивих амбијената.

Ово истраживање се заснива на теоријском разматрању урбаног идентитета кроз компаративну анализу процеса морфогенезе и процеса развоја урбаног идентитета градова Бањалуге и Граца (Симоновић 2010). Текстови, студије и монографије научно-истраживачких пројеката који се односе на стратегију,

планирање и провођење процеса урбане обнове градова у Србији и Републици Српској, такође спадају у групу важних секундарних теоријских извора (Stojkov 1996, 1997, 2000, 2001; Бајић-Брковић идр., Куртовић-Фолић 2000; Ђукић 2001; Милић 2001, 2002) и магистарске тезе (Дошеновић, 2003; Милојевић, 2005; Чворо, 2007; Гузијан 2009).

Б) Примарни и секундарни извори информација који су непосредно везани за град Бањалуку.

Примарни извори су подељени у две групе: 1) просторно-планска и проведбена документација; 2) законодавна и подзаконска акта о уређењу простора и грађењу. Ради се у знатној мери о архивској грађи више институција: Архива Босне и Херцеговине у Сарајеву, Архива Републике Српске у Бањалуци и Музеја Републике Српске у Бањалуци. Извори информација који се односе на период урбаног развоја после 1961. године, архивирани су у стручним установама: Урбанистичком заводу Републике Српске у Бањалуци, Заводу за изградњу Бањалуке и одељењима за просторно уређење и стамбено-комуналне делатности Града Бањалука и при надлежном Министарству за просторно уређење, грађевинарство и екологију Владе Републике Српске.

Секундарни извори информација који се непосредно односе на Бањалуку, али су кориштени у сврху употпуњавања сазнања о процесу планирања, регулације и обликовања урбане форме града Бањалуке, разумевања друштвеног и историјског контекста њеног просторног развоја, тумачења просторно-физичких, организационо-функционалних и амбијентално-структуралних промена које су се одвијале у анализираном периоду и у циљу препознавања и утврђивања основних својстава урбаног идентитета. У ову групу извора сврстани су теоријски и практични, научни и научно-стручни радови и текстови, књиге и монографије у области архитектуре и урбанизма, али и других дисциплина (историографије, историје уметности, етнологије, социологије и културне историје) који су послужили утемељивању и ширем сагледавању сазнања добијених овим научним истраживањем. Монографије о Бањалуци (Ravlić 1979; Шево 1996; Микић 2004; Пејашиновић 2004; Husedžinović 2005; Симоновић 2010), докторске дисертације (Дошеновић 2009; Милојевић 2010), научни (Novaković 2011; Simonović, Novaković, Vujičić 2011; Simonović, Novaković, Simonović 2012) и научно-стручни радови (Милојевић 2011).

В) Општи извори информација и посредно коришћена литература о ширем контексту истраживања

Општи извори информација и литература кориштени су посредно у сврху формирања обимније информационе основе рада у сврху сагледавања и разумевања ширег друштвеног и историјског контекста предмета истраживања. У ову групу су сврстани извори који се не односе непосредно на град Бањалуку, већ на опште теоријске поставке у посредној вези са предметом истраживања, из области архитектуре и урбанизма, али и других области и дисциплина које могу помоћи у расветљавању ширег контекста (пејзажна архитектура, екологија, филозофија, социологија, психологија, историја уметности и др.), у форми студија, есеја, критика, приказа, приручника и сл.

3. МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД РАДА

Емпиријски део овог научног истраживања базиран је на подацима и сазнањима добијеним непосредним теренским посматрањем просторних образаца урбане форме Бањалуке (специфичних амбијената са идентитетом) и на основу анализе примарних и секундарних извора о граду Бањалуци у проблемском контексту предмета истраживања и временском оквиру од почетака планског усмеравања и регулисања њеног урбаног развоја (од последње две деценије 19. века до данас).

различитих регулаторних инструмената и ефеката који су се производили у урбаном пејзажу и пружили су синтетизујући увид у импликације променљивог контекста регулације урбаног пејзажа Бањалуке, уз тумачење специфичности формираног модела отворене регулације, у контексту обнове и унапређења идентитета пејзажног града;

- Разматрање резултата истраживања физичке регулације на специфичним амбијентима Бањалуке и њених импликација на физички и визуелни аспект просторних образаца, као материјалне репрезентације идентитета у урбаном пејзажу, као и истраживање регулаторних инструмената у законској и планској регулативи и импликација на вредносно-нормативни аспект планираних друштвених образаца употребе простора, као симболичке компоненте урбаног пејзажа;

- Закључни ниво истраживања указао је на могућности креирања методолошке платформе за примену урбанистичке регулације у процесу обнове и унапређења урбаног идентитета, кроз различите политике, стратегије и друге неформалне и формалне облике планирања и развијање нових регулаторних инструмената за подстицање квалитета обележја урбаног пејзажа и очување и надградњу кључних одлика идентитета града.

Интерпретирање резултата истраживања обављено је прецизно - јасно се приказало да су различити критеријуми урбанистичке регулације простора Бањалуке, својствени одређеним идеологијама или системима планирања, у различитој мери допринели формирању специфичног отвореног модела регулације урбаног пејзажа, те да су се различите друштвене вредности које су константно превођене у инструменте регулације, манифестовале у урбаном (просторном) реду и репрезентовале кроз основна и трајна својства идентитета Бањалуке као пејзажног града. На јасан начин су приказани резултати испитивања међусобних разлика модела и стратегија регулације урбаног пејзажа, који су се примењивали кроз време, у погледу односа које су успостављали са природним окружењем Бањалуке и утицаја и ефеката које су у њему производили, као и њихових утицаја на развој и очување кључних инхерентних одлика идентитета, према којима је Бањалука опредељена у пејзажни град.

Полигон истраживања је град Бањалука, односно његов урбани пејзаж и специфични и аутентични амбијенти са изразитим карактеристикама урбане препознатљивости. Фокус истраживања представљала су испитивања могућности за утврђивање принципа и видова урбанистичке регулације, која би могла доприносити планирању и обликовању специфичних и препознатљивих градских амбијената, у циљу обнове и унапређења урбаног идентитета града Бањалуке. У погледу временског оквира истраживања, важно је нагласити да је оно, иако фокусирано на проучавање садашњег стања урбаног идентитета града Бањалуке, у односу на које су тражене могућности његове обнове и унапређења, третирало шири временски оквир развоја урбаног идентитета града Бањалуке (од почетка њеног планског урбаног развоја до данас). Овако широк временски распон био је неопходан из два разлога: да би се кроз разматрање процеса морфогенезе разумео и објаснио процес развоја урбаног идентитета, и да би се у планерском и законодавно-регулаторном наслеђу открили универзални принципи и општа правила регулације урбане форме која би доприносила очувању континуитета и унапређењу идентитета.

Посебна вредност предметног истраживања у методолошком смислу, јесте паралелно испитивање ефеката које су регулаторни механизми остављали у урбаном пејзажу Бањалуке и на кључним обележјима њеног просторног идентитета, извршено је помоћу, са једне стране, вишеаспектних критеријума квалитета урбаног пејзажа, који су посебно формулисани и креирани за ово истраживање на основу инхерентних особина пејзажног града и са друге стране, путем интегралне (морфолошко-структурално-перцептивне) анализе специфичних амбијената урбаног простора Бањалуке, где је дошло до изражаја познавање савремених аналитичких

инструмената у области урбанизма и архитектуре и способност њихове алтернативне комбиноване примене.

Кроз анализу утицаја доминантних урбанистичко-архитектонских парадигми истраживаног периода и кључних теоријских приступа и дискурса у истраживањима концепта урбаног пејзажа, референтних за предложено истраживање веза између урбаног пејзажа, идентитета и регулације града и за формулисање критеријума њиховог тумачења на примеру одабраног града Бањалуке, креиран је специфичан интегрални приступ, на бази синтетисања метода и критеријума морфогенетског, перцепцијског и структуралистичког приступа урбаном пејзажу. Интегрисање ових приступа омогућило је синтетичко сагледавање са више аспеката, који су тек интегрисани омогућили целовито разумевање сложених значења урбаног пејзажа Бањалуке.

Испитивање узрока концептуалне и физичке недовршености или недовољне успешности реализације различитих модела регулације урбане форме Бањалуке, значајно је утицало на стварање методолошког и практичног оквира за редофинисање концепта просторног уређења, реинтеграцију урбане форме и регенерацију урбаног ткива Бањалуке, у циљу рехабилитације угрожених кључних одлика идентитета као пејзажног града (њене целовитости и препознатљивости). Реперезентација овог трајног својства идентитета у урбаном пејзажу Бањалуке, представљена је као значајан потенцијал и препоручено њено кориштење као компаративне развојне предности града у савременом контексту еколошке одрживости.

Урбана морфологија са својим принципима (принцип класификације форми, принцип идентитета или посебности, и принцип морфогенезе - однос простора и времена) и методама, представља важан део интегралне методолошке платформе овог истраживања, у комбинацији са структуралним (према којем је, осим квалитета појединачних просторно-функционалних елемената, суштински значајан квалитет њиховог међусобног односа и њихове улоге у функционисању целине) и перцепцијским методама и техникама анализе доживљаја, употребе и производње простора, не само као физичког, него и као концептуалног простора, узимајући у обзир утицај културног идентитета и друштвено-економске и технолошке развијености (урбанитета као нивоа урбане развијености) на начин виђења урбаног пејзажа, и његову подложност новим тумачењима, присвајању и конструисању значења у културном, друштвеном и политичком контексту.

Практично спровођење овако конципираног приступа извршено је у емпиријском делу истраживања помоћу свеобухватно формулисаних критеријума квалитета, тако што су се користили у вредновању квалитета обележја урбаног пејзажа Бањалуке, која изражавају њен урбани идентитет, а регулисани су различитим приступима и стратегијама уређења, планирања и обликовања пејзажа у истраживаном периоду. Емпиријско истраживање урбаног пејзажа конкретног града Бањалуке обављено је кроз анализу урбано-морфолошких структура са више аспеката - геоморфолошких карактеристика; панорама и силуета; унутрашњег и спољног простора; партија, целине, потеза, линија; стабилности и константности; променљивости, флексибилности, адаптабилности; непрекидности промена и анализи елемената урбане слике и урбаног пејзажа.

У студију случаја регулације урбаног пејзажа Бањалуке у периоду њеног законодавно регулисаног урбаног развоја, укључене су главне карактеристике типоморфологије. Као методолошки модел у завршном формулисању препорука и утврђивању регулаторних принципа примењивих у процесу обнове идентитета Бањалуке као пејзажног града, или у случају градова из непосредног регионалног окружења, искориштен је приступ неотрадиционалиста у урбаној морфологији, због успешног превођења теоретских принципа урбаноморфолошких истраживања историјских примера, у препоруке, смернице и кодове за планирање и пројектовање

нових градских структура према традиционалним узорима или принципима, по којима се утврђене вредности претварају у одговарајуће стандарде и норме просторне регулације и о регулаторним механизмима и процедурама, заснованим на просторним и непосторним критеријумима квалитета урбаног пејзажа.

Општа научна метода помоћу која је примењена у оквиру предложеног истраживања јесте аналитичко-синтетичка метода. Поред ње, од основних метода употребљене су и следеће: метода научне анализе садржаја, метода логичке аргументације и метода студије случаја. На генералном нивоу, интерпретација резултата истраживања је организована помоћу метода логичке аргументације, што је осигурало јасност и прецизност документовања презентованих аргумената и релација.

Метода студије случаја је употребљена као основна метода емпиријског истраживања. Због ширег временског оквира истраживања, користила се метода научне анализе архивске грађе и примарних извора и метода критичке анализе садржаја секундарних извора. Метод упоредне анализе примењен је у упоређивању модела и стратегија регулације, који су примењивани током законодавно-регулаторног приступа планирању и обликовању Бањалуке и кроз њихово поређење са одговарајућим идејама и концептима, референтним у области савремене архитектуре и урбанизма.

Добијени резултати су јасно приказани, графички атрактивно презентовани (својеручно нацртаним приказима анализа), у излагању логично размотрени и продискутовани и недвосмислено изложени суду свакога ко се за предметну проблематику занима.

4. РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

Овим истраживањем се потврдило да су различити критеријуми урбанистичке регулације простора Бањалуке, својствени одређеним идеологијама или системима планирања, у различитој мери допринели формирању специфичног отвореног модела регулације урбаног пејзажа, те да су се различите друштвене вредности које су константно превођене у инструменте регулације, манифестовале у урбаном (просторном) реду и репрезентовале кроз основна и трајна својства идентитета Бањалуке као пејзажног града. Кандидаткиња је успешно испитала и утврдила по чему су се међусобно разликовали модели и стратегије регулације који су се примењивали кроз време, у погледу односа које су успостављали са природним окружењем Бањалуке и утицаја и ефеката које су у њему производили, као и то да су, захваљујући континуираној заснованости на концепту пејзажа, утицали на развој и очување кључних инхерентних одлика идентитета, према којима је Бањалука опредељена у пејзажни град.

На основу резултата теоријског и емпиријског истраживања, утврђено је да је применом посебних стратегија и механизма регулације, могуће произвести такве ефекте у урбаном пејзажу (кроз регенерацију, реинтеграцију и хомогенизацију урбаног ткива), којима се доприноси репрезентацији кључних обележја идентитета пејзажног града. Разматрањем утицаја физичке регулације на тоталном и специфичним амбијентима Бањалуке и импликација на физички и визуелни аспект просторних образаца, као материјалне репрезентације идентитета у урбаном пејзажу, затим на основу разматрања утицаја регулаторних инструмената у законској и планској регулативи на вредносно-нормативни аспект планираних друштвених образаца употребе простора, као симболичке компоненте урбаног пејзажа, створен је оквир за дефинисање генералних принципа и поступака за усмеравање процеса очувања, обнове и унапређења кључних одлика идентитета града, као и конкретне препоруке и смернице за град Бањалуку.

Резултатима истраживања је подржана кључна теза рада о везама регулације и регулативе са пејзажом и урбаним идентитетом и потврђено да је могуће креирати методолошки оквир за унапређење урбаног идентитета Бањалуке (као пејзажног града) путем регулације урбане форме и урбаног пејзажа, преко унапређења урбаног (просторног) реда. На основу интегралног приступа истраживању односа између квалитета обележја урбаног пејзажа Бањалуке и примењених инструмената регулације, показало се да је могуће вредновање не само просторно-физичких, већ и непросторних, вредносних или симболичких карактеристика и функционалног стандарда, у контексту идентитета. Такође се показало, да је на различитим просторним нивоима (јавни простор, квартал, блок, улица, амбијенти, објекти, детаљи...), могуће издвајати елементе физичке структуре који се регулишу кроз планове и правилнике, а контролишу у изградњи. На тај начин је подржана тврдња да се квалитет обележја морфолошких типова може развијати и преко њих пратити њихова физичка и визуелна репрезентација у урбаном пејзажу и тиме допринети унапређењу идентитета града.

Овим истраживањем је афирмисан значај специфичног отвореног модела регулације урбаног пејзажа, који омогућава прилагођавање променљивим контекстуалним условима, чиме предметно истраживање доприноси процесима ревитализације и регенерације урбаног ткива и коначно, заштити, очувању и унапређењу идентитета града. Резултати истраживања дати су у општој форми квалитативних препорука, смерница и принципа за регулисање, планирање и обликовање урбаног пејзажа у функцији унапређења урбаног идентитета, али су формулисани тако да могу бити адаптирани и применљиви, како у регионалном просторном контексту, тако и сродном друштвеном и културном контексту, што представља неке од циљева постављених на почетку спроведеног истраживања.

Бавећи се регулацијом урбаног пејзажа у најширем смислу (што одговара схватању пејзажа као највишег нивоа просторности) и сагледавајући је као процес, као средство и као сплет механизма - контроле и утицаја на простор, која се остварује кроз успостављање различитих врста међусобно повезаних поредака или редова - друштвеног, политичког, управног, економског, еколошког ... и просторног, предложена је методолошка платформа за унапређење просторног идентитета - заснована на интегралном приступу регулацији урбаног пејзажа, која тако постаје снажно вишеструко оруђе којим се далековидо и дугорочно усмерава процес репродуковања прихваћених цивилизацијских вредности и установљених образаца заједнице, које су препознате као основне одлике идентитета.

Постављајући оквир за деловање на усмеравању процеса обнове и унапређења идентитета, формулисано је неколико праваца за које је закључено да се могу интегрисати у свеобухватни - интегрални методолошки приступ регулацији урбаног пејзажа у функцији обнове идентитета пејзажног града: креирање и примена локалних политика и стратегија регулације урбаног пејзажа за усмеравање процеса обнове и унапређења идентитета; креирање и примена стратегије регенерације пејзажа; примена концепта стратешког урбаног дизајна и пејзажног дизајна; примена начела урбанистичке кодификације и развијање нових регулаторних инструмената за подстицање квалитета обележја урбаног пејзажа и очување кључних одлика идентитета града.

Научни допринос истраживања представља изналажење могућности за креирање методолошке платформе за примену урбанистичке регулације у процесу обнове и унапређења урбаног идентитета, кроз различите политике, стратегије и друге неформалне и формалне облике планирања и развијање нових регулаторних инструмената за подстицање квалитета обележја урбаног пејзажа и очување и надградњу кључних одлика идентитета града. Постављањем у фокус истраживања, тезе о међуусловљености тријаде: пејзаж-регулација-идентитет, на примеру пејзажног града Бањалуке и њему специфичног модела отворене регулације,

постигнута је актуализација питања обнове и унапређења кључних одлика урбаног идентитета овог града.

Истраживање доприноси дисциплини урбане регенерације градског пејзажа кроз преиспитивање могућности и улоге урбанистичке регулације у надградњи квалитета обележја урбаног пејзажа, која изражавају урбани идентитет одређене средине. Као истраживачки и научни допринос може се сматрати изношење и фокусирање мање познатих или недовољно/нимало истраживаних историјских чињеница о успостављању законодавно-регулаторног оквира регулисања, планирања и обликовања урбаног пејзажа Бањалуке и градова сродног географског и културног контекста.

Надовезујући се на резултате ранијег истраживања развоја идентитета Бањалуке, по којима је Бањалука опредељена у пејзажни град, у којем је реализован специфичан адаптабилни модел отворене регулације урбаног пејзажа, на подлози концептуалне и физичке недовршености неколико различитих идеја, принципа и приступа урбаном развоју и на њима заснованих визија просторног (урбаног) реда, које су у различитој мери и видовима садржале концепт пејзажа, такође је постигнуто продубљивање и проширивање теме урбаног идентитета.

Поред тога, значајан методолошки допринос истраживања је у томе што је концепт пејзажа као парадигма и кроз модел пејзажног града (заснован на посматрању града у просторној целовитости и кроз међуоднос делова и целине), примењен као критеријум у вредносној анализи квалитета реализованог односа грађеног и природног у урбаном пејзажу, затим као основ за дефинисање препорука за реинтеграцију урбаног ткива Бањалуке и регенерацију урбаног пејзажа путем урбанистичке регулације као начина уређивања и усклађивања просторних односа и управљања урбаним развојем - да би на крају био препоручен као метод обликовања и пројектовања новог у процесу обнове и унапређења урбаног идентитета Бањалуке.

Практични допринос истраживања се огледа у примени сазнања о новијим развијенијим моделима и стратегијама регулације на текућу урбанистичку праксу и формулисању квалитативних препорука, смерница и принципа за регулисање, планирање и обликовање урбаног пејзажа у функцији унапређења урбаног идентитета, који су применљиви како у регионалном просторном контексту, тако и сродном друштвеном и културном контексту. Поред тога, примена предложених модела и стратегија регулације у управљању урбаним развојем Бањалуке, као што је интеграција стратешког планирања са начелима урбаног дизајна – у стратешки урбани дизајн, који омогућава темељније и конкретније истраживање могућности локалног развоја или примена начела кодификације, такође представљају могуће практичне доприносе спроведеног истраживања.

Испитивање узрока концептуалне и физичке недовршености или недовољне успешности реализације различитих модела регулације урбане форме Бањалуке, значајно је за ре-дефинисање концепта просторног уређења и стварање методолошког и практичног оквира за ре-интеграцију урбане форме и регенерацију урбаног ткива Бањалуке, у циљу рехабилитације угрожених кључних одлика идентитета као пејзажног града, а тиме и њене целовитости и препознатљивости.

Резултати истраживања дати су у општој форми квалитативних препорука, смерница и принципа за регулисање, планирање и обликовање урбаног пејзажа у функцији унапређења урбаног идентитета, тако да могу бити примењени како у регионалном просторном контексту, тако и сродном друштвеном и културном контексту, што такође представља допринос истраживања разматрању могућности примене сазнања о новијим развијенијим моделима и стратегијама регулације на текућу урбанистичку праксу.

На крају, развијање и спровођење самог истраживачког процеса, преиспитујући претпостављене хипотезе, и истражујући теоријску и архивску грађу, законску и планску регулативу, као и провера успостављеног теоријског оквира и методолошке

платформе истраживања на конкретном граду Бањалуци, представља научни допринос овог рада.

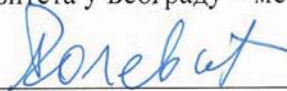
5. ЗАКЉУЧАК И ПРИЈЕДЛОГ

Комисија предлаже да се мр Дијани Симоновић одобри одбрана докторске тезе на тему “Истраживање могућности обнове и унапређења идентитета Бањалуке као пејзажног града путем урбанистичке регулације”, јер је урађена према савременим принципима научно-истраживачког рада и резултат је самосталног истраживања. Рад је академски адекватно елаборисан, методолошки правилно структурисан, а примена интегралног приступа уз кориштење савремених методолошких и научних сазнања, дала је одговоре на истраживачка питања и потврде полазних хипотеза.

Чланови Комисије сматрају да су испуњени сви услови предвиђени Законом о високом образовању и предлажу Наставно-научном већу Архитектонско-грађевинско-геодетског факултета Универзитета у Бањој Луци, да усвоји позитивну оцену ове докторске тезе и одобри мр Дијани Симоновић јавну одбрану исте.

ПОТПИС ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. др Миодраг Ралевић, редовни професор, ужа научна област Урбанизам и просторно планирање, Архитектонски факултет Универзитета у Београду – ментор, члан



2. др Александра Ђукић, ванредни професор, ужа научна област Урбанизам и просторно планирање, Архитектонски факултет Универзитета у Београду, члан



3. др Бранкица Милојевић, доцент, ужа научна област Урбанизам и планирање простора, Архитектонски – грађевинско-геодетски факултет Универзитета у Бањој Луци, председник;



4. др Миленко Станковић, редовни професор, ужа научна област Архитектонско пројектовање, Архитектонско-грађевинско-геодетски факултет Универзитета у Бањој Луци, члан



5. др Љиљана Дошеновић, доцент, ужа научна област Урбано шумарство, Шумарски факултет Универзитета у Бањој Луци; Хортикултура, Пољопривредни факултет Универзитета у Бањој Луци, члан

